

dr Tadeusz Józef Kęsoń

Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie

tadekes@wp.pl

STAN WOJNY A STAN WOJENNY – ZAGADNIENIA FORMALNO-PRAWNE

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest pokazanie istoty dwóch zasadniczych mechanizmów, jakże ważnych w procesie przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa państwa – instytucji prawnych stanu wojny i stanu wojennego. Szczególną uwagę zwrócono na różnice i relacje pomiędzy stanem wojny i stanem wojennym. Wskazano sposób pojmowania i definiowania zjawiska wojny oraz stanu wojny w prawie i w nauce o stosunkach międzynarodowych. Przedstawiono zasady odnoszące się do wszystkich stanów nadzwyczajnych. Określono przesłanki wprowadzania stanu wojennego i decydowania o stanie wojny w ustawodawstwie polskim. Uwzględniono również nowy mechanizm reagowania na zagrożenia terrorystyczne, jaki wprowadziły rozwiązania w zakresie systemu zarządzania kryzysowego w Polsce.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, prawo konfliktów zbrojnych, stan wojenny, stan wojny, zarządzanie kryzysowe, stopnie alarmowe.

Wstęp

Zasadniczymi funkcjami państwa są ochrona jego niepodległości, suwerenności, nienaruszalności terytorium oraz zapewnienie wolności oraz praw i bezpieczeństwa człowieka i obywatela. Funkcje te podkreślone są w celach i żywotnych interesach narodowych, sprecyzowanych w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2007r. (SBN RP) Aby skutecznie realizować swoje „interesy i aspiracje obywateli do bezpiecznego i godnego życia w pokojowym i ustabilizowanym otoczeniu” (SBN RP, 2007, s. 4), państwo musi tworzyć mechanizmy i instytucje prawa regulujące jego funkcjonowanie w stanie wojennym i w stanie wojny. Zrozumienie konstytucyjności stanów nadzwyczajnych jest podstawą ich zgodnego z prawem wprowadzania i realizowania zawartych w nich postanowień. Zdarza się, że część społeczeństwa i studenci, bazując na zasłyszanej w środkach masowego przekazu, nie zawsze rzetelnej wiedzy oraz wypowiedziach polityków, myli, bądź utożsamia te pojęcia. Warto więc zastanowić się, jak regulowane prawnie są pojęcia stanu wojennego i stanu wojny. Jakie są podstawowe różnice między stanami, jaki jest, wynikający z Konstytucji RP, proces wprowadzania stanu wojennego i stanu wojny.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej a kwestie obronności i bezpieczeństwa państwa

Każde demokratyczne państwo musi sprawnie funkcjonować nie tylko w warunkach pokoju, ale również w warunkach zagrożeń swojego bezpieczeństwa, stąd też ustawa zasadnicza, oprócz grupy ustaw związanych bezpośrednio z obronnością, zawiera również regulacje dotyczące wprowadzania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanów nadzwyczajnych oraz decydowania o stanie wojny, a także obszarów, w których w drodze ustaw muszą zostać określone zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres, w jakim mogą zostać ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie poszczególnych stanów nadzwyczajnych (Konstytucja RP, 1997, art. 228 ust. 3).

Do obszarów, związanych z obronnością, które zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997r. muszą być uregulowane ustawowo zaliczamy:

1. Wprowadzanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanów nadzwyczajnych:
  - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej wyróżnia trzy stany nadzwyczajne: stan klęski żywiołowej, stan wyjątkowy i stan wojenny (art. 288).
2. Zakres obowiązku służby wojskowej (art. 85 ust. 2):
  - obowiązek obrony Ojczyzny, którego szczególną postacią jest obowiązek służby wojskowej, należy do kategorii podstawowych obowiązków obywateli, które ustawodawca podniósł do rangi zasady konstytucyjnej. Powołany wyżej przepis stwierdza, że zakres obowiązku służby wojskowej określać ma ustawa. Konstytucja przewiduje ponadto ustawową regulację zasad odbywania służby zastępczej przez obywateli, którym przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na odbywanie służby wojskowej (art. 84 ust. 3).
3. Zasady użycia Sił Zbrojnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady pobytu obcych wojsk na terytorium RP, a także zasady przemieszczania się ich przez to terytorium (art. 117):
  - Konstytucja przewiduje, że zasady użycia Sił Zbrojnych poza granicami kraju oraz zasady pobytu obcych wojsk na terytorium RP i zasady przemieszczania się ich przez to terytorium określić mają ustawy lub ratyfikowane umowy międzynarodowe. Taka konstrukcja normy konstytucyjnej powoduje, że powyższa materia może być regulowana zarówno przez ustawy, jak i przez ratyfikowane umowy międzynarodowe.
4. Kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (art. 134 ust. 4):
  - Konstytucja z 2 kwietnia 1997r. dokonuje zasadniczej reformy systemu kontroli sił bezpieczeństwa państwa. Odmienne niż w Małej Konstytucji, Prezydentowi nie przysługuje kompetencja sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Zgodnie z art. 146 ust. 4 pkt 7, 8 i 11, to Rada Ministrów zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państwa oraz porządek publiczny, a także sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju oraz określa corocznie liczbę obywateli powoływa-

nych do czynnej służby wojskowej. Niemniej, Konstytucja przyznaje Prezydentowi pozycję „najwyższego zwierzchnika Sił Zbrojnych” (art. 143 ust. 1), choć zastrzega zarazem, że w czasie pokoju zwierzchnictwo to jest sprawowane za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej (art. 134 ust. 2). Oznacza to, iż pozycja „najwyższego zwierzchnika Sił Zbrojnych” *de facto* nie jest tożsama z rzeczywistym dowództwem w armii, lecz ma raczej wymiar symboliczny (Garlicki, 1998, s. 233).

Jednocześnie podkreślić należy, iż Prezydentowi przysługuje prawo do informacji i konsultacji we wszystkich ważniejszych sprawach. W tym celu Prezydent powołuje Radę Bezpieczeństwa Narodowego jako organ doradczy w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa (art. 135).

Przewidziana w art. 134 ust. 4 ustawa określająca kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej musi uwzględniać określony ww. przepisami system kontroli sił odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa.

Wojna, konflikt zbrojny, stan wojny, prawo wojenne

Istnieje wiele definicji wojny, jednakże prawne jej zdefiniowanie nie jest proste. Wojnę bardzo często utożsamiamy z jej konsekwencjami i skutkami prawnymi w sferze międzynarodowej i odnosimy automatycznie do międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, zwanego potocznie i tradycyjnie prawem wojennym. M. Flammig uważa, że „[...] wojna rodzi skutki prawne zarówno w relacjach między wojującymi stronami, jak i w stosunku do państw neutralnych, a także niektórych organizacji międzynarodowych i krajowych” (Flammig, 2003, s. 13).

Rozszerza jednocześnie te relacje do norm zwyczajowych (zasad moralnych i prawnych) i obowiązek ich przestrzegania nie tylko przez instytucje państwa, jego organów państwowych i wojskowych zaangażowanych w wojnę, lecz również przez pojedynczych żołnierzy.

Stan wojny, jako instytucja prawna, uregulowana została w Konwencji Haskiej w 1907 roku. Podstawowe artykuły Konwencji zawiera Tabela 1.

Konwencja Haska przewiduje wypowiedzenie wojny i określone skutki w stosunku do państw obcych, a także – poprzez instytucję stanu wojennego – skutki w stosunkach wewnętrznych państwa. Stosownie do postanowień Konwencji, stan wojny nie jest równoznaczny z walką zbrojną, jednocześnie konwencja wyklucza prowadzenie wojny prewencyjnej. Na czas wojny mianuje się Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych, można ustanowić sądy wyjątkowe i tryb doraźny orzekania.

W prawie międzynarodowym stan wojny nie musi oznaczać prowadzenia (rozpoczęcia) walki zbrojnej, chociaż w sensie prawnym w zakres wojny wchodzi wszelkie przejawy walki zbrojnej (Cesarz, 1993, s. 30-31).

W nauce o stosunkach międzynarodowych zjawisko wojny interpretowane jest przez analogię do procesów zachodzących w rozwoju stosunków i dynamiki zmian systemu międzynarodowego. A. Gałganek wskazuje dwa podejścia (Gałganek, 1992, s. 92):

Tabela 1. Konwencja Haska – podstawowe artykuły.

Artykuł 1	Układające się mocarstwa uznają, iż kroki wojenne między nimi nie powinny się rozpoczynać bez uprzedniego i niedwuznacznego zawiadomienia, które będzie mieć formę bądź umotywowanego wypowiedzenia wojny, bądź formę ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny.
Artykuł 2	Stan wojny powinien być mocarstwom neutralnym bez zwłoki zakomunikowany, wyrzeczony swe skutki w stosunku do nich dopiero po otrzymaniu notyfikacji, która może być uskuteczniiona nawet za pomocą telegrafu. Wszakże nie mogą neutralne państwa powoływać się na nieotrzymanie tego zawiadomienia, jeżeli było ustalone w sposób niewątpliwy, że o stanie wojny istotnie wiedziały.
Artykuł 3	Artykuł 1. niniejszej konwencji wyrzeczony skutek na wypadek wojny między dwoma lub kilkoma państwami układającymi się. Artykuł 2. obowiązuje w stosunkach pomiędzy jednym państwem układającym się, znajdującym się w stanie wojny, a mocarstwami neutralnymi, również do konwencji należącymi.
Artykuł 4	Niniejsza konwencja zostanie jak najprędzej ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze. Pierwsze złożenie ratyfikacji będzie stwierdzone przez protokół, podpisany przez przedstawicieli mocarstw, które biorą w nim udział, oraz przez Holenderskiego Ministra Spraw Zagranicznych. Następne złożenia dokumentów ratyfikacyjnych wykonywać się będą za pomocą notyfikacji pisemnej na imię rządu holenderskiego z załączeniem dokumentu ratyfikacyjnego. Należycie zaświadczona kopia protokołu, dotyczącego pierwszego złożenia ratyfikacji, notyfikacji wspomnianych w ustępie poprzednim jako dokumentów ratyfikacyjnych będzie natychmiast doręczona staraniem rządu holenderskiego i drogą dyplomatyczną mocarstwom zaproszonym na II Konferencję Pokojową, jak również innym mocarstwom, które przystąpią do konwencji. W wypadkach, wskazanych w poprzednim ustępie, wspomniany rząd zakomunikuje im również datę, w której notyfikację otrzymał.
Artykuł 5	Mocarstwa niesygnujące mogą przystąpić do niniejszej Konwencji. Mocarstwo, które pragnie przystąpić, pisemnie notyfikuje swój zamiar rządowi holenderskiemu, przesyłając akt o przystąpieniu, który będzie złożony w archiwach wspomnianego rządu. Rząd ten przesyła natychmiast wszystkim innym mocarstwom zaświadczoną kopię notyfikacji i aktu przystąpienia, podając datę, w której otrzymał tę notyfikację.
Artykuł 6	Niniejsza konwencja stanie się obowiązującą dla mocarstw, które wezmą udział w pierwszym złożeniu ratyfikacji, w 60 dni po dacie zaprotokołowania tego złożenia ratyfikacji, zaś dla mocarstw, które ratyfikują lub przystąpią później, w 60 dni po otrzymaniu przez rząd holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji lub przystąpieniu.
Artykuł 7	Gdyby któraś z wysokich układających się stron zechciała wypowiedzieć powyższą konwencję, wypowiedzenie to winno być notyfikowane pisemnie rządowi holenderskiemu, który natychmiast przesyła innym mocarstwom poświadczone kopie teje notyfikacji, równocześnie komunikując im datę, w której tę notyfikację otrzymał. Wypowiedzenie to obowiązuje tylko w stosunku do mocarstwa, które zgłosiło je i wchodzi w życie po roku od chwili otrzymania o tym notyfikacji przez rząd holenderski.

Źródło: Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (Dz. U. z 1927 r., nr 21, poz. 159).

1) z jednej strony – wojna jest skutkiem niedoskonałości działania całości, lub pewnych struktur systemu międzynarodowego. Źle funkcjonujący system prowadzi do powstawania powtarzających się sytuacji konfliktowych, których rozwiązanie na pewnym etapie może dokonać się tylko przez wojnę. Zapobieganie wojnie polegać powinno na budowaniu skutecznego i prawidłowo funkcjonującego systemu międzynarodowego;

2) z drugiej strony – zakłada się, że wojna jest integralną częścią systemu, w związku z tym spełnia określoną rolę w systemie i jej funkcje są identyfikowalne.

Podobnie, jak w definicji konfliktu zbrojnego, mogą ją prowadzić również strony niebędące podmiotami uznanymi na arenie międzynarodowej i może toczyć się, chociaż działania wojenne nie zostały oficjalnie wypowiedziane. Za moment rozpoczęcia wojny uznaje się moment zerwania stosunków pokojowych i przejście do stosunków wojennych. Również koniec działań wojennych nie jest równoznaczny z zakończeniem wojny.

We współczesnym prawie wojennym, cztery konwencje genewskie z 1949r. zawierają postanowienia, które mają na celu jak największe rozszerzenie zakresu ich stosowania. Chodzi o to, by ich postanowienia przestrzegały nie tylko państwa, które podpisały konwencje, ale także i inne państwa wojujące. Konwencje genewskie obowiązują więc:

- w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego zatargu zbrojnego między stronami;
- we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej ze stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotykała żadnego oporu zbrojnego;
- jeżeli jedno z państw biorących udział w konflikcie nie jest stroną konwencji, to i tak państwa będące jej stronami pozostaną związane jej postanowieniami w stosunkach wzajemnych;
- państwa te będą również związane postanowieniami konwencji wobec państwa niebędącego jej stroną, jeżeli przyjmie ono i będzie stosowało jej postanowienia.

Analizując instytucję prawną stanu wojny, nie sposób pominąć kilku zasadniczych pojęć nierozdzielnie z nim związanych, takich jak:

- prawo wojenne, które obejmuje, m.in.: zasady wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych; sytuację prawną i wymogi stawiane członkom sił zbrojnych; kwestie dotyczące okupacji nieprzyjacielskiego terytorium,
- początek i koniec wojny;
- prowadzenie i zakończenie wojny.

Prawo wojenne stanowi zespół norm regulujących walkę zbrojną państw i innych podmiotów prawa międzynarodowego. Większość jego regulacji, zwłaszcza te dotyczące zapewnienia ochrony ludności cywilnej lub rannych i chorych, stanowią bezwzględnie obowiązujące normy prawa międzynarodowego. Oznacza to, że ich naruszenie jest zbrodnią międzynarodową. Prawo wojenne ma na celu zapewnienie jak najbardziej humanitarnego charakteru wojny. Choć ze względu na konieczność ochrony ofiar działań wojennych obecnie w prawie międzynarodowym występuje tendencja do szerokiego stosowania prawa wojennego również w przypadku konfliktów zbrojnych, to jednak w rozważaniach teoretycznych, aby właściwie pojmować kwestie proceduralne stanu wojny, należy rozgraniczyć i nie traktować tożsamo dwóch pojęć: wojny i konfliktu zbrojnego¹.

---

¹ Konflikt zbrojny obejmuje wszelkie przejawy walki zbrojnej między państwami, nawet wówczas, gdy wojna nie została wypowiedziana. Wojna oznacza zerwanie między państwami stosunków pokojowych i przejście do stosunków wojennych, czyli rozpoczęcie walki zbrojnej i wrogich aktów skierowanych przez państwa wzajemnie przeciwko sobie. Istniejącą wówczas między tymi państwami sytuację określa się jako stan wojny. Natomiast walka zbrojna oznacza działania wojenne. Stan wojny nie zawsze jest równoznaczny

Podstawową konsekwencją wypowiedzenia wojny jest zmiana dotychczas obowiązujących między państwami stosunków pokojowych na stosunki wojenne. Między państwami wojującymi następuje zerwanie stosunków dyplomatycznych i konsularnych, a umowy międzynarodowe zawarte na czas pokoju bądź przestają obowiązywać, bądź ulegają zawieszeniu.

Początek wojny, zgodnie z konwencjami genewskimi, wymaga uprzedniego ostrzeżenia. Może mieć ono postać umotywowanego wypowiedzenia wojny lub ultimatum. Ultimatum oznacza oświadczenie jednego państwa skierowane do drugiego, w którym żąda ono spełnienia ściśle określonych warunków w oznaczonym czasie (z reguły kilku, kilkudziesięciu godzin) pod groźbą wojny. Z historii wiadomo, iż państwa nie zawsze przestrzegają tych postanowień konwencji genewskich. Wskazać tu można chociażby napad Niemiec na Polskę, która zapoczątkowała II wojnę światową.

Prowadzenie wojny wiąże się z reguły z okupacją wojenną. Jest ona przejściowym zajęciem przez siły zbrojne państwa wojującego części lub całości terytorium nieprzyjaciela i ustanowieniem tam faktycznej władzy. Na terytorium okupowanym, poza prawem miejscowym, obowiązuje prawo międzynarodowe. Prawo to wskazuje, czego okupantowi czynić nie wolno i zakazy te mają znaczenie bezwzględne. Dla przykładu – okupantowi nie wolno przesądzać losu terenu zajętego. Ma on też obowiązek poszanowania życia i godności człowieka, praw rodziny oraz przekonań religijnych. Nie może też zmuszać ludności do udzielania jakichkolwiek informacji istotnych z punktu widzenia obronności państwa, ani do udziału w operacjach wojskowych skierowanych przeciwko ich państwu. Ponadto, okupantowi nie wolno dokonywać masowych lub indywidualnych przesiedleń.

Zakończenie wojny poprzedza zakończenie działań wojennych, które może przybrać postać rozejmu lub kapitulacji. Rozejm oznacza zawieszenie wszystkich operacji wojennych, w odróżnieniu od zawieszenia broni, które dotyczy zawieszenia operacji wojennych tylko na oznaczonym miejscu. Rozejm ma na celu rozpoczęcie przygotowań do rozmów nad przyszłym traktatem pokojowym. Kapitulacja natomiast zawiera w sobie element całkowitego zaprzestania działań wojennych z elementem jednoczesnego podania się nieprzyjacielowi.

Koniec wojny należy natomiast łączyć z chwilą wejścia w życie traktatu pokojowego, lub faktycznym nawiązaniem przez państwa walczące stosunków pokojowych. Traktat pokoju zawiera przede wszystkim postanowienia dotyczące likwidacji skutków stanu wojny, czyli np. odszkodowań, restytucji, oraz postanowienia odnoszące się do ograniczenia potencjału wojennego pokonanego państwa.

Wprowadzenie stanu wojny jest adresowane do innego państwa (agresora), a także społeczności międzynarodowej. Zgodnie z postanowieniami art. 116 ust. 1. Konstytucji RP w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej o stanie wojny i o zawarciu pokoju decyduje Sejm, a jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, uprawnienia o postanowieniu o stanie wojny ma Prezydent RP (art. 116 ust. 2). Istotą stanu wojny nie jest wprowadzenie szczególnych zmian w wewnętrznym porządku państwa, jakkolwiek takich zmian nie można wykluczyć, a oddziaływanie zewnętrzne na płaszczyźnie prawa międzynarodowego.

---

z walką zbrojną i odwrotnie. Mogą bowiem toczyć się działania wojenne bez formalnego aktu wypowiedzenia wojny, lub może istnieć stan wojny, gdy nie toczy się już walka zbrojna.

Z punktu widzenia prawa międzynarodowego, dla zabezpieczenia stosunków pokojowych ważnym jest, aby kroki nieprzyjacielskie nie rozpoczynały się bez uprzedniego zawiadomienia oraz aby stan wojny był notyfikowany bez zwłoki mocarstwom neutralnym.

Wprowadzenie stanu wojny może mieć jedynie charakter obronny, poprzez np. rozpoczęcie działań zbrojnych, zerwanie stosunków dyplomatycznych, ograniczenie praw obywateli państwa – strony konfliktu itp., ponieważ zgodnie z art. 116 ust. 2 Konstytucji RP: „Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji”.

Ta norma konstytucyjna daje szczególne uprawnienia Prezydentowi do dysponowania, w określonej sytuacji zaistniałej w państwie i w ściśle określonym czasie, uprawnieniami przynależnymi zarówno władzy ustawodawczej, jak i władzy wykonawczej. Podkreślić należy, iż tylko Prezydent został wyposażony w takie kompetencje, co potwierdza kluczową jego rolę w systemie bezpieczeństwa narodowego.

Stan wojny nie pociąga za sobą bezpośrednich skutków dla sytuacji wewnętrznej państwa, chyba że zostanie dodatkowo wprowadzony stan wojenny. Inną kwestią specyficzną zarówno dla stanu wojny, jak i stanu wojennego jest funkcjonowanie sądów. Sądy doraźne i wyjątkowe mogą działać jedynie w przypadku stanu wojny i stanu wojennego, choć nie jest to wyrażone dosłownie w Konstytucji.

Zakończenie stanu wojny następuje przy zawarciu pokoju, co jest wyłączną prerogatywą Sejmu. Stan pokoju następuje poprzez zawarcie odpowiedniej umowy międzynarodowej.

Okres wojny, oraz wynikająca z niego specyfika kierowania państwem i jego obroną, wymaga przyjęcia zasady jednoosobowego dowodzenia i ponoszenia jednoosobowej odpowiedzialności. Konstytucja daje Prezydentowi szczególne uprawnienia w tym zakresie, tj. czyni go najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych, umożliwia mu zarządzanie powszechnej mobilizacji i użycie Sił Zbrojnych do obrony RP, mianowanie na czas wojny Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, wydawanie w okresie stanu wojennego rozporządzeń z mocą ustawy.

Stany nadzwyczajne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997r. – zasady i przesłanki wprowadzania stanów nadzwyczajnych

Oprócz stanu wojny, Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997r. w rozdziale XI omawia zasady wprowadzania w Polsce trzech typów stanów nadzwyczajnych: stanu wojennego, stanu wyjątkowego i stanu klęski żywiołowej (art. 228 ust. 1).

Stan nadzwyczajny to taki stan w wewnętrznym porządku państwa, w którym część obowiązujących regulacji konstytucyjnych zostaje zawieszona, a w ich miejsce wstępuje regulacja wyjątkowa.

W literaturze przyjmuje się, iż z norm konstytucyjnych wyprowadzić można sześć zasad odnoszących się jednolicie do wszystkich sytuacji stanu nadzwyczajnego (zasady

stanowią niejako „aksjomaty” ustawowych regulacji stanów nadzwyczajnych) (Garlicki, 1998, s. 356-364):

1. Zasada wyjątkowości – oznacza, że stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko w sytuacji *szczególnego zagrożenia* i tylko wtedy, jeśli zwykle środki konstytucyjne są niewystarczające (art. 228 ust. 1).

2. Zasada legalności – oznacza, że:

a) wprowadzenie stanu nadzwyczajnego może nastąpić tylko na podstawie ustawy i musi nastąpić w formie rozporządzenia, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości (art. 228 ust. 2);

b) treść stanu nadzwyczajnego musi określać ustawa, w szczególności dotyczy to zasad działania organów władzy publicznej oraz zakresu, w jakim mogą zostać ograniczone prawa oraz wolności człowieka i obywatela w czasie poszczególnych stanów nadzwyczajnych (art. 228 ust. 3);

c) straty majątkowe poniesione w czasie obowiązywania stanu nadzwyczajnego, a wynikające z ograniczenia praw i wolności jednostki, powinny zostać wyrównane przez państwo. Nie jest to obowiązek absolutny, bo art. 228 ust. 4 mówi, iż ustawa może określić podstawy, zakres i tryb wyrównywania tych szkód; wydanie takiej ustawy jest więc raczej politycznym (moralnym), a nie prawnym obowiązkiem ustawodawcy. Przyjąć należy, iż stosowna regulacja może być zawarta albo w odrębnej ustawie o wyrównywaniu strat majątkowych poniesionych czasie obowiązywania stanu nadzwyczajnego, lub też przewidywać ją mogą ustawy o poszczególnych stanach nadzwyczajnych.

3. Zasada proporcjonalności – oznacza, że działania podejmowane w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, a więc w pierwszym rzędzie, ograniczenia praw i wolności jednostki – „muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia” (art. 228 ust. 5). Innymi słowy, działania niewspółmiernie ingerujące w sytuację prawną jednostki nie znajdują podstawy w instytucji stanu nadzwyczajnego.

4. Zasada celowości – oznacza, że działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego „powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa” (art. 228 ust. 5).

5. Zasada ochrony podstaw systemu prawnego – oznacza, że w okresie stanu nadzwyczajnego nie można zmieniać, a tym bardziej uchylać na nowo, ustaw regulujących pewne szczególnie delikatne materie, takich jak Konstytucja, ustawy wyborcze oraz ustawy o stanach nadzwyczajnych. W czasie stanu nadzwyczajnego utrzymany też zostaje monopol ustawodawczy Sejmu – żaden inny organ nie może przejąć wykonywania funkcji ustawodawczej, wyjątek dopuszczono tylko w odniesieniu do stanu wojennego (art. 234).

6. Zasada ochrony organów przedstawicielskich oznacza, że w czasie stanu nadzwyczajnego, a także w ciągu 90 dni po jego zakończeniu, nie można (art. 228 ust. 7):

a) skrócić kadencji Sejmu;

b) przeprowadzić referendum ogólnokrajowego;

c) przeprowadzić wyborów do Sejmu, Senatu oraz wyborów Prezydenta, a wybory do organów samorządu terytorialnego można przeprowadzić tylko tam, gdzie nie wprowadzono stanu nadzwyczajnego.

Odpowiednio ulega też przedłużeniu kadencja tych organów.

W zakresie wprowadzania stanu wojennego Konstytucja RP w art. 229 jednoznacznie wskazuje trzy sytuacje/przesłanki jego wprowadzenia:

- 1) zewnętrzne zagrożenie państwa;
- 2) zbrojna napaść na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) wynikające z umowy międzynarodowej zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.

Widzimy więc, że dla możliwości wprowadzenia stanu wojennego – ustawodawca rozszerza przesłanki wprowadzenia stanu wojny (art. 116 Konstytucji RP) o zewnętrzne zagrożenie państwa. Tym niemniej, można stwierdzić, że istnieje ścisły związek stanu wojennego ze stanem wojny, ale nie można ich w żadnym wypadku utożsamiać, chociaż cechą wspólną wprowadzania stanu wojny i stanu wojennego są zbieżne, a w dużej mierze nawet identyczne, przesłanki ich wprowadzania (Prokop, 2005, s. 44).

Należy jednak zauważyć, że chociaż sytuacje zezwalające na wprowadzenie stanu wojennego są zawarte w Konstytucji RP, to Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U., nr 156, poz. 1301, z późn. zm.) w art. 2 ust. 1, rozszerza przesłankę wprowadzenia stanu wojennego, jakim jest zewnętrzne zagrożenie państwa. Bierze pod uwagę, jako działania stwarzające zagrożenie, nie tylko wrogie działanie innego państwa czy też grupy państw połączonych umową, sojuszem czy też paktem militarnym (*wojskowym*) lecz również zewnętrzne zagrożenia państwa spowodowane działaniami terrorystycznymi.

Chociaż wydaje się, że bardziej właściwe byłoby tu wprowadzenie stanu wyjątkowego. Za wprowadzeniem stanu wyjątkowego, a nie wojennego, przemawia m.in. fakt, że działania i mechanizmy reagowania na zagrożenia terrorystyczne (zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne) regulowane są m.in. postanowieniami Ustawy z 26 kwietnia 2007r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U., nr 89, poz. 590 z późn. zm.). Ustawa o zarządzaniu kryzysowym, m.in.:

- definiuje – pojęcie zdarzenia o charakterze terrorystycznym (art. 3, pkt 11);
- wskazuje – zadania podmiotów zobowiązanych do realizacji zadań zarządzania kryzysowego, dotyczące współdziałania z szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie zapobiegania, przeciwdziałania i usuwania skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym (art. 5a ust. 2; art. 11 ust. 2. pkt 10a; art. 14 ust. 2. pkt 6a; art. 12a; art. 17 ust. 2. pkt 5a; art. 19 ust. 2. pkt 5a)²;
- zobowiązuje – Prezesa Rady Ministrów, do określenia w drodze zarządzenia, wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego z uwzględnieniem zobowiązań wynikających z członkostwa w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego oraz organów odpowiedzialnych za ich uruchamianie.

Zobowiązanie Prezesa Rady Ministrów do określenia wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego jest o tyle istotne w zakresie zadań zwalczania i reagowania na zagrożenia zdarzeń terrorystycznych, że jednym z komponentów systemu reagowania/zarządzania kryzysowego NATO jest katalog stopni alarmowych,

² Ustawa o zarządzaniu kryzysowym w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2013r.

zawierających działania porządkowo-ochronne realizowane w celu przeciwdziałania i minimalizacji skutków ataków terrorystycznych lub sabotażowych, polegających na skoordynowanym działaniu zarówno instytucji i organów krajowych, jak i państw-członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego³.

Wprowadzenie stanu wojennego, w przypadku wystąpienia przesłanki „zewnętrznego zagrożenia państwa”, jest czymś odrębnym niż przesłanki „zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”, czy też wypełnienie „zobowiązań do wspólnej obrony przeciwko agresji, wynikających z porozumień międzynarodowych”⁴. „[...] Te ostatnie stanowią [...] warunek znalezienia się państwa [...] w stanie wojny” (Prokop, 2005, s. 45).

Uwzględniając przesłanki wprowadzania stanu wojennego i stanu wojny, możemy rozbudować zaproponowaną przez K. Prokopa systematykę dotyczących wzajemnych relacji między tymi dwoma stanami. Należy podkreślić, że wprowadzony w wyniku „zewnętrznego zagrożenia państwa”, „zbrojnej napaści na terytorium RP” lub w wyniku wypełniania „zobowiązań do wspólnej obrony” na ich podstawie stan wojenny będzie w stosunku do stanu wojny (por. Prokop, 2005, s. 44-45):

- wcześniejszy – w przypadku zewnętrznego zagrożenia państwa;
- równoległy – w przypadku zbrojnej napaści na terytorium RP;
- późniejszy – taka możliwość istnieje w przypadku wywiązywania się Polski z zobowiązań do wspólnej obrony przeciwko agresji;
- równoczesny – równoczesne wprowadzenie stanu wojny i stanu wojennego jest możliwe, jeżeli wraz z przesłanką „wypełniania zobowiązań do wspólnej obrony”;
- istnieje zagrożenie dla terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Istotną kwestią dla organów administracji rządowej i Prezydenta RP jest właściwe korzystanie z konstytucyjnych uprawnień i możliwości w zakresie wprowadzania stanu wojennego.

Podkreślenie istotności wynika bezpośrednio z zapisów Konstytucji RP, która, jako zadanie Rady Ministrów w art. 146 ust. 4 pkt 8, wymienia zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego państwa. Stąd też jednym ze stałych celów działalności państwa i jego organów jest stworzenie warunków (wewnętrznych i zewnętrznych) dla zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego. Rada Ministrów ma więc tworzyć i utrzymywać bezpieczeństwo zewnętrzne.

Aby skutecznie realizować ten cel, Rada Ministrów, jako organ władzy wykonawczej, będzie więc:

- przeciwdziałać i przeciwstawiać się wszelkim zagrożeniom zewnętrznym państwa (Prokop, 2005, s. 45);
- budować system bezpieczeństwa narodowego zapewniający realizację i obronę interesów narodowych, dotyczących przetrwania narodu oraz żywotnych⁵.

³ Zarządzenie Nr 74 Prezesa Rady Ministrów z 12 października 2011r. w sprawie wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego. Załącznik nr 5 – Stopnie Alarmowe.

⁴ Zobowiązanie takie dla Rzeczypospolitej Polskiej wynika z postanowień art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r.

⁵ Interesy narodowe dotyczące przetrwania narodu i interesy żywotne państwa nie podlegają dyskusji z innymi suwerennymi państwami i do ich obrony państwo jest gotowe użyć sił zbrojnych.

Jednym ze sposobów przeciwstawiania się zagrożeniom zewnętrznym państwa jest instytucja stanu wojennego. Biorąc pod uwagę zasady wprowadzania stanów nadzwyczajnych, stan wojenny będzie więc wprowadzany, gdy Rada Ministrów wyczerpie wszystkie możliwe do zastosowania środki.

Istotną kwestią w zakresie spełnienia przesłanek wprowadzania stanu wojennego i rozważania zasadności jego wprowadzenia jest zdiagnozowanie i dookreślenie zagrożenia zewnętrznego państwa. Ponieważ akty prawne nie definiują pojęcia zagrożenia zewnętrznego państwa, a wszelkie teoretyczne rozważania na ten temat muszą być obarczone pewną dozą uogólnienia, to właśnie przed Radą Ministrów stoi zadanie, każdorazowo w przypadku podejmowania decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego, określenia charakteru zagrożenia: zewnętrznego, zagrażającego państwu⁶ i militarnego. Tylko równoczesne spełnienie tych trzech warunków, umożliwi zgodne z Konstytucją RP wprowadzenie w Polsce stanu wojennego.

Funkcjonowanie państwa w warunkach stanu wojennego

Zgodnie z art. 234 Konstytucji: „Jeżeli w czasie stanu wojennego Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów wydaje rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie i w granicach określonych w art. 228 ust. 3-5”, dotyczące zasad działania organów władzy publicznej, ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, podstaw, zakresu i trybu wyrównywania strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela. Jednocześnie, działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa. Rozporządzenia te podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego wydaje Prezydent na wniosek Rady Ministrów. Oba organy władzy wykonawczej muszą więc działać zgodnie: Prezydent nie może wprowadzić stanu wojennego bez wniosku Rządu, ale nie ma też obowiązku uczynić takiemu wnioskowi zadość.

Rozporządzenie nabiera mocy bezpośrednio po podaniu go do wiadomości publicznej. Następnie, ale nie później niż w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia, Prezydent ma obowiązek przedstawić je Sejmowi do zatwierdzenia. Sejm może rozporządzenie zatwierdzić, albo uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów (art. 231).

Stan wojenny może zostać wprowadzony na części lub na całym terytorium państwa (art. 229). Jeżeli występuje „bezpośrednie, zewnętrzne zagrożenie państwa” (art. 136), Prezydent – na wniosek Prezesa Rady Ministrów – zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej.

---

⁶ Państwo jako organizacja, posiadająca nieodłączne atrybuty: ludność, określone terytorium, aparat władzy – rząd, suwerenne stosunki z innymi państwami.

Stan wojenny wprowadzany jest na czas nieoznaczony, co wynika z zewnętrznego charakteru sytuacji, której rozwiązaniu ma służyć.

Treścią stanu wojennego będzie wprowadzenie odpowiednich przekształceń do przepisów regulujących funkcjonowanie aparatu państwowego i sytuację prawną obywatela. Uściślenie ich zakresu nastąpiło w Ustawie z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U., nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

Zgodnie z postanowieniami Konstytucji RP, ww. ustawa uściśla tryb wprowadzania i znoszenia stanu wojennego, zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego, a także kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych.

Konstytucja przewiduje jednak pewne ogólne ograniczenia.

Wprowadzenie stanu wojennego nie daje podstaw do zawieszenia funkcjonowania parlamentu. Jedynym dopuszczalnym odstępstwem jest udzielenie Prezydentowi, na wniosek RM, prawa wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, ale tylko w granicach wyznaczonych zasadami legalności, proporcjonalności i celowości i tylko wtedy, gdy Sejm nie może zebrać się na posiedzenia (art. 234).

Wprowadzenie stanu wojennego nie daje podstaw do zawieszenia funkcjonowania trybunałów i sądów (tworzenie sądów wyjątkowych lub wprowadzenie trybu doraźnego dopuszczalne jest tylko w „stanie wojny”, ale nie w stanie wojennym - art. 175 ust. 2).

Konstytucja enumeratywnie określa w art. 233 ust. 1, jakie prawa i wolności człowieka i obywatela nie mogą zostać ograniczone. Ograniczenie praw i wolności człowieka i obywatela nie może mieć charakteru dyskryminacji (art. 233 ust. 2).

Okres wojny oraz wynikająca z niego specyfika kierowania państwem i jego obroną wymaga przyjęcia zasady jednoosobowego dowodzenia i ponoszenia jednoosobowej odpowiedzialności. Wskazane przy omawianiu stanu wojny kompetencje Prezydenta oraz zadania dotyczące suwerenności i bezpieczeństwa predysponują Prezydenta do kierowania obroną państwa w okresie zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny.

Pomimo tego, że zgodnie z art. 146 Konstytucji, to Rada Ministrów zapewnia bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne państwa, w tym przypadku zostaje zachowany element współdziałania dwóch ośrodków władzy wykonawczej. Regulują to zapisy art. 10 Ustawy z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U., nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

Jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej we współdziałaniu z Radą Ministrów. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wojennego, w szczególności:

- 1) postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o przejęciu organów władzy publicznej na określone stanowiska kierowania;
- 2) postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o stanach gotowości bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP);
- 3) określa, na wniosek Rady Ministrów, zadania Sił Zbrojnych w czasie stanu wojennego;

- 4) może mianować, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych;
- 5) zatwierdza, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, plany operacyjnego użycia Sił Zbrojnych;
- 6) uznaje, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, określone obszary Rzeczypospolitej Polskiej za strefy bezpośrednich działań wojennych.

Zatwierdzane i wydawane przez Prezydenta dokumenty stanowią podstawę do realizacji przedsięwzięć oraz planowania zamierzeń w sferze polityki bezpieczeństwa narodowego, jak również w sferze podejmowania czynności mających na celu doskonalenie systemu obronnego państwa.

Istotnym elementem funkcjonowania państwa w stanie wojennym jest to, że organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji.

Ostatnim elementem, jaki należy zasygnalizować, są ograniczenia wolności i praw, jakie wprowadza w rozdziale 4 Ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej. Są to m.in.:

- nakaz noszenia dowodu tożsamości, zakaz zmiany miejsca pobytu bez odpowiedniego zezwolenia;
- zawieszenie prawa do organizowania zgromadzeń, imprez masowych, strajków, działalności stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, których działalność może utrudnić realizację działań obronnych;
- wprowadzenie kontroli zawartości korespondencji pocztowej, telefonicznej;
- reglamentacji towarów konsumpcyjnych, zajęcie lub zarekwirowanie na potrzeby obronne środków transportu.

Należy jeszcze dodać, że stan wojenny wprowadzany jest na czas nieoznaczony, a zniesiony zostaje dopiero po „przywróceniu normalnego funkcjonowania państwa.” (art. 8, Dz. U. 2002, nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

Zarówno Konstytucja, jak i omówione ustawy, nie są jedynymi aktami prawnymi, w oparciu o które administracja rządowa realizuje zadania, umożliwiające skuteczne funkcjonowanie państwa w stanie wojny czy też w stanach nadzwyczajnych. Zadania administracji publicznej realizowane są w procesie planowania obronnego (składającego się z planowania operacyjnego i programowania obronnego), opierającego się na ustawie o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz aktach wykonawczych do tej ustawy.

Podsumowanie

Pojęcia: *wojna*, *stan wyjątkowy*, *stan wojenny*, *stan wojny* oraz procedury ich wprowadzania są szczegółowo określone w różnego rodzaju dokumentach normatywnych, to jednak uporządkowanie wiedzy na ten temat oraz zrozumienie podstawowych różnic między tymi pojęciami i ich cechami charakterystycznymi może powodować trudno-

ści, nie tylko dla przeciętnego obywatela, ale również dla studiujących kierunki związane z bezpieczeństwem państwa. Zwłaszcza dla tych drugich, usystematyzowanie wiedzy, wskazanie różnic i podobieństw jest szczególnie istotne. Właściwe posługiwanie się pojęciami (stan wyjątkowy, stan wojenny, stan wojny) i zrozumienie konstytucyjnych przesłanek wprowadzania stanów nadzwyczajnych jest szczególnie istotne zwłaszcza dla przedstawicieli władzy ustawodawczej i wykonawczej. Przekłada się ono na właściwe korzystanie z konstytucyjnych uprawnień przez te organy.

Nie można bowiem wybiórczo stosować tylko niektórych przepisów ustaw o stanach nadzwyczajnych dla realizowania zadań reagowania na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa, tym bardziej, że podczas obowiązywania stanów nadzwyczajnych część obowiązujących regulacji konstytucyjnych może zostać zawieszona, a w ich miejsce wprowadzane są regulacje wyjątkowe.

Bibliografia

- Cesarz, Z. (1993). *Współczesne problemy polityczne świata*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Flamming, M. (2003). *Międzynarodowe Prawo Konfliktów Zbrojnych – zbiór dokumentów*. Uzupełnienie i redakcja: M. Gąska i E. Mikos-Skuza. Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Gałganek, A. (1992). *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna Hegemoniczna*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Garlicki, L. (1998). *Polskie prawo konstytucyjne*. Warszawa.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U., 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja Haska z 1907 r. Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (Dz. U. 1927, nr 21, poz. 159).
- Konwencje Genewskie z 1949 r. (Dz. U., 1956, nr 38, poz. 171).
- Prokop, K. (1997). *Stany nadzwyczajne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* Białystok: Temida 2.
- Traktat Północnoatlantycki (Dz. U., 2000, nr 87, poz. 970).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa (Dz. U., 1998, nr 162, poz. 1117).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U., 2004, nr 241, poz. 2416 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U., 2007, nr 89, poz. 590z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2002, nr 156, poz. 1301, z późn. zm.).
- Zarządzenie Nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 października 2011 r. w sprawie wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego. Załącznik nr 5 – Stopnie Alarmowe.

STATE OF WAR VERSUS MARTIAL LAW – FORMAL AND LEGAL ISSUES

Summary: The aim of the following article is to present two fundamentally important mechanisms in countering threats to national security, those being state of war and martial law. It shows in detail the differences and relations between state of war and martial law as well as the understanding and definitions of the two in terms of the law and the study of international relations. The article discusses laws and regulations concerning emergency states, the circumstances and conditions of the introduction of martial law in accordance with the Polish legislation. The article also includes the description of a new mechanism to respond to terrorist threats that has implemented solutions for crisis management system in Poland.

Key words/phrases: state security, the law of armed conflict, state of war, crisis management, alert levels